

ЗАПРОВАДЖЕННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

Шевчук Т.М. – викладач

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Сучасна вимога запроваджувати у навчання новітні методики викладання прописана у проекті Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [1].

Під час проведення лекційних та практичних занять потрібно використовувати ряд методів та прийомів для активізації пізнавальної діяльності студентів. Доцільно впроваджувати мережеві освітні технології та елементи методики навчання для дорослих (постановка навчальних цілей, робота в малих групах з використанням кейсів, обговорення практичних аспектів застосування набутих знань під час навчання).

Вибір методів, що застосовується при викладанні юридичних дисципліни має здійснюватися з врахуванням мети та дійового підходу до навчання, зокрема:

1) методи, які забезпечують опанування навчального предмета (словесні, візуальні, практичні, репродуктивні, проблемно-пошукові, індуктивні, дедуктивні);

2) методи, які стимулюють та мотивують навчально-наукову діяльність (навчальні дискусії, проблемні ситуації, ділові ігри, творчі завдання, пошук і дослідження, експерименти, конкурси, вікторини тощо);

3) методи контролю і самоконтролю у навчальній діяльності (опитування, залік, іспит, контрольна робота, тестування, питання для самоконтролю та ін.).

Максимальне посилення мотивації до поглибленого самостійного здобуття студентами нових знань - надзвичайно важлива складова сучасного науково-методичного забезпечення навчального процесу, яка забезпечує особливу атмосферу творчості та інноваційного пошуку у вищому навчальному закладі.

Сучасна методика викладання юридичних наук має багатий арсенал різноманітних способів, прийомів і засобів навчання. Інноваційні методики, серед яких найбільш витребуваними при викладанні цивільного і сімейного права є активні та інтерактивні методи навчання сприяють активізації ролі усіх учасників навчального процесу та зміцненню творчо-пошукової самостійності студентів. Під час проблемного та

інтерактивного навчання студенти вступають у діалог з викладачем, виконують творчі, проблемні завдання, відповідають на запитання, що розвивають аналітичне і критичне мислення.

Надзвичайно високу ефективність викладання юридичних дисциплін забезпечує застосування на заняттях методів аналізу помилок, колізій, казусів; ділових (рольових) ігор (студенти перебувають у ролі законодавця, експерта, юрисконсульта, нотаріуса, клієнта, судді, прокурора, адвоката, слідчого); методів коментування, оцінки (або самооцінки) дій учасників; методів аналізу і діагностики ситуації; методів проектування та моделювання; проблемно-пошукового методу та інші.

Найбільш ефективним методом викладання дисциплін для майбутніх юристів є метод конкретних ситуацій або кейс-метод. В основу методу покладено принцип прецеденту. Цінність цього методу полягає у його прикладній спрямованості, коли студент навчається приймати професійні рішення ще в навчальній аудиторії. Аналіз конкретних ситуацій, їх обговорення, ознайомлення з різними підходами до вирішення проблеми, пошук необхідної інформації, — усе ці види робіт допомагають сформувати важливі для представників юридичної професії практичні вміння й навички: комплексного підходу до аналізу й оцінки фактів, логічного та причинно-наслідкового стилю мислення, правильного прийняття рішення. Застосування цього методу потребує від викладача ретельного добору теоретичного і практичного матеріалу. Так, спочатку пропонується студентам попередньо опрацювати необхідний теоретичний матеріал з певної проблеми, потім конкретні приклади казусів, які слід розібрати із студентами в аудиторії.

Ділова (рольова) гра. Один із найбільш популярних серед студентів видів навчальної роботи, адже побудований на творчості, змагальності, колективній співпраці. Ефективність цього методу визначається якістю попередньої підготовки викладача і студентів. Основна мета будь-якої ділової гри полягає у створенні ситуації, максимально наближеної до реальної, в якій студент-правник повинен виконати необхідні професійні дії, правильно застосувати набуті знання, виявити навички роботи з клієнтами, колегами, а також вміння працювати з нормативними документами.

Наприклад, це може бути судовий розгляд цивільної чи сімейної справи. Сценарій гри готує, як правило, сам викладач, але за певних умов може розроблятися студентом або кількома студентами (наприклад, це може бути спеціальний проект). Основні компоненти підготовки і проведення гри: створення фабули (конкретна життєва або наближена до такої ситуація); опрацювання фабули; робота з нормативними документами; розподіл ролей; складання документів, наприклад позовної або іншої заяви; збір матеріалів судової справи; перевірка виконання законів; дії учасників гри; аналіз та підведення підсумків. Щодо можливих ролей у ділових іграх, то перелік її учасників визначається залежно від її характеру, змісту і призначення. Студенти-правники можуть виконувати ролі не лише учасників судового засідання, але й державних службовців, керівників різного рівня, депутатів, експертів, працівників правоохоронних органів та ін. Гра посилює мотивацію студентів до навчання, оскільки дозволяє наочно побачити або відчувти прогалини у знаннях (своїх та інших дійових осіб). Бажано призначати спеціальних аналітиків-експертів, які спостерігають за перебігом гри та надають їй всебічну оцінку.

Проблемний (проблемно-пошуковий) метод може застосовуватися як для лекційних та практичних занять з цивільного і сімейного права та передбачав проблемний виклад матеріалу, проблемні евристичні діалоги, вправи проблемно-пошукового характеру, створення певної проблемної ситуації, організації колективного пошуку оптимального варіанта розв'язання проблеми, наприклад шляхом обговорення, «ініціативних» дій учасників тощо.

Моделювання. Це універсальний метод дослідження будь-яких об'єктів та явищ на їхніх аналогах (моделях) з метою вивчення їхніх характеристик, прогнозування дій і наслідків, пошуку оптимального варіанта тощо. За допомогою певної абстрактної або матеріальної моделі, наочної або вербальної можна не лише відтворити певні властивості предмета або явища, а й детально розглянути його компоненти, загальну структуру, систему внутрішніх і зовнішніх зв'язків, функціональні параметри. У процесі викладання моделі доцільно унаочнити за допомогою різних засобів (схем, графіків, малюнків, графічних та віртуальних зображень, наприклад за допомогою комп'ютерної графіки, мультиплікації, мультимедійної апаратури тощо). На практичних

заняттях з цивільного і сімейного права метод моделювання застосовувався щодо конкретної правової ситуації, можливої поведінки, пошуку причинно-наслідкових зв'язків у юридичній діяльності, виявлення схем правомірної або неправомірної поведінки, особистості правопорушника, прогнозування наслідків і навіть моделювання характеру навчальних дій викладача та студентів.

Аудіовізуальний метод навчання. Метод цей, призначений спочатку для популяризації знань і залучення до навчання широкої аудиторії. Концепція методу реалізується у формі аудіовізуальних лекцій з деяких тем курсу, електронних підручників, комп'ютерних тестових завдань, тренінгів і практичних посібників для індивідуального та дистанційного навчання, відеозапису різних форм навчання з метою аналізу та обговорення дій учасників навчального процесу. Широке впровадження технічних засобів навчання у професійну підготовку правників, використання можливостей Інтернет, робота з електронними законодавчими базами, застосування теле-, відео-, фото-, аудіо- та інших матеріалів у навчальному процесі підсилює пізнавальну активність студентів, дозволяє досягти максимальної економії часу для засвоєння навчального матеріалу в значних обсягах. Ефективність методу визначається не лише мінімальними витратами навчального часу, але й економією зусиль студентів і викладачів під час аудиторного заняття.

«Мозковий штурм» є методом організації спільної групової та творчої роботи в аудиторії з метою підвищити розумову активність учасників і знайти плідні ідеї, конструктивні рішення, розв'язання складних проблем або нестандартних ситуацій. Його доцільно застосовувати на самому початку розв'язання проблеми або якщо цей процес зайшов у глухий кут. Проблема формулюється у формі запитання. На першому етапі учасники генерують свої ідеї та пропозиції. Наприклад: Які докази можуть бути зібрані у цій справі? До яких наслідків може призвести договір дарування? Усі пропозиції фіксуються (на дошці). На другому етапі відбувається активне обговорення, здійснюється класифікація та відбір найбільш перспективних пропозицій.

Метод проектів реалізує диференційований, індивідуально-творчий та активно-дієвий підходи у навчанні. Проект може мати дослідницький, пошуковий, творчий (креативний), прогностичний, аналітичний та

ігровий характер. Основу проектного методу складає орієнтація на інтереси і побажання учасників. Автором проекту як спеціального навчального завдання може бути як викладач, так і студент (якщо він висловлює свою пропозицію). Оскільки проект планується та реалізується студентом самостійно або групою студентів, метод цей забезпечує сприятливі умови для активізації їхньої відповідальності, формування партнерських стосунків між виконавцями проекту та викладачем. Прикладом проектного завдання може стати моніторинг, аналітичний огляд, огляд матеріалів судової практики, здійснення правової або судової експертизи, випуск збірника документів, підготовка рольової гри, організація дискусії, судових дебатів та їх відеозапис тощо.

Метод «Сократівського діалогу» використовувався для формування у студентів вміння грамотно ставити запитання, спрямовувати діалог, складати його алгоритм, передбачати можливі варіанти відповідей і заздалегідь готувати варіанти наступних ланцюжків запитань. Цей метод стимулює творче (аналітичне і синтетичне) мислення, самостійний пошук відповідей, навчає логічно вибудовувати ланцюг запитань, які наближають до остаточної відповіді. «Займи позицію» - методичний прийом, який допомагає визначитись із власною позицією у професійних дискусіях, особливо під час вирішення проблемних питань та конфліктних ситуацій. Спочатку формулюється дискусійне запитання, яке передбачає протилежні відповіді. Наприклад: Ви за чи проти професійної етики адвокатів? Відповідаючи на запитання, студенти навчаються добирати і висловлювати слушні аргументи на захист своєї позиції перед однокурсниками та викладачем. Переважно даний метод застосовувався на початку дебатів, колоквіумів, семінарських занять.

Метод інтерв'ю (інтерв'ювання) використовувався на практичних заняттях як допоміжний метод для формування і відпрацювання практичних навичок спілкування майбутнього правника з клієнтом, який найчастіше реалізується у формі бесіди. Під час навчального інтерв'ю консультант-правник

вчиться ставити запитання клієнтові, фіксує відповіді на свої, як правило, заздалегідь підготовлені запитання, формулює ситуаційні запитання. Для письмового інтерв'ю слід підготувати анкету або запитальник.

Окрім названих вище методів, прийомів і форм роботи при викладанні юридичних дисциплін у навчальному процесі потрібно використовувати: дискусії із запрошенням фахівців (адвокати, нотаріуси, представники Національної поліції, юстиції тощо); публічні виступи на задану тему (імпровізація); тренування вміння реконструювати перебіг подій шляхом допиту очевидця (реконструкція); цільове спостереження за якимось процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або заданим параметрам (моніторинг); аналіз і діагностика ситуації; на їхній основі - прогнозування; тлумачення (в усіх його різновидах) та коментування (правових норм, подій тощо); оцінка (або самооцінка) дій учасників; аналіз помилок, колізій, казусів та ін.

Підвищити якість та інтенсивність викладання цивільного і сімейного права допомагає органічне поєднання інноваційних методик із класичними, традиційними, продумане і гармонійне комбінування різних методів щодо кожного заняття залежно від їхньої мети, призначення, специфіки. Досвід показує, що високопродуктивними і перспективними є також форми роботи, що ґрунтуються на синтезі аудиторної та поза-аудиторної роботи. Вони не тільки сприяють формуванню професійних умінь і навичок, але й водночас плекають активну громадську позицію майбутнього правника (наприклад, новаторські форми експериментальних та творчих лабораторій, науково-дослідницьких центрів, громадських організацій, об'єднань молодих правників, правничі клініки тощо).

Розроблення й впровадження інноваційних методів викладання, хоча й містить певні ризики, є надзвичайно важливою складовою науково-методичної та навчально-методичної роботи викладача вищого навчального закладу, оскільки допомагає підтримувати його професіоналізм і педагогічну компетентність на рівні сучасних вимог.

Література

1. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.fair.org.ua/content/library/doc/Legal Education Reform Concept 09 09 2016](http://www.fair.org.ua/content/library/doc/Legal%20Education%20Reform%20Concept%2009%2009%202016)